

ROLA I ZNACZENIE OCHRONY PATENTOWEJ W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ PRZEDSIĘBIORSTW GEOLOGICZNYCH

UKD 55:638.115(088.8):608

Przedsiębiorstwa geologiczne w swej działalności gospodarczej sygnalizują od dwuina potrzebę unowocześnienia sprzętu i jego mechanizację, nie tylko jako warunek wzrostu wydajności i efektywności badań, lecz także jako warunek humanizacji pracy. Jednakże wszyscy zdajemy sobie sprawę, że ta nowa technika nie wejdzie do naszych badań poprzez import maszyn i urządzeń, zakup licencji zagranicznych itp., lecz przez stopniową ewolucję. Aby przebiegała ona w sposób odpowiednio szybki, właściwy i ukierunkowany niezbędny jest rozwój własnej twórczości wynalazczej i racjonalne wykorzystanie adoptowanych osiągnięć techniki światowej.

Światowe osiągnięcia techniki umiejętnie i odpowiednio chronione są zarówno poprzez patenty, jak i tak zwane nieujawnione technologie (know-how), bowiem ochrona patentowa zabezpiecza właścicielowi wynalazku eksport wyrobów lub sposobu badań, eksport licencji lub wymiany praw wyłącznych w drodze clearingu. Dodatkowo kraje kapitalistyczne ochronę praw wyłącznych stosują jako instrument w walce konkurencyjnej, służącej do blokady przemysłowej konkurenta.

Z tą blokadą musimy się liczyć nie tylko w przypadku poszukiwań nowych rozwiązań technicznych w metodyce naszych badań, lecz także w przypadkach

których podejmowania prac eksportowych. Skutecznym warunkiem obrony przed blokadą patentową jest przeciwstawienie własnych rozwiązań wynalazczych oraz umiejętne analiza zgłoszeń wynalazczych nadających się do opatentowania w polskim Urzędzie Patentowym. W przypadku negocjowania usług eksportowych nieodzowna jest również znajomość ochrony patentowej w krajach importujących nasze usługi.

W celu właściwego prowadzenia tych zagadnień zarządzenie Przewodniczącego Komitetu Nauki i Techniki w sprawie zasad organizacji działania służb technicznych w dziedzinie wynalazczości nakłada obowiązek na przedsiębiorstwa, zjednoczenia, instytuty naukowe właściwej organizacji tych służb, oczywiście przystosowanej do warunków i zakresu działania całej jednostki.

Często w dyskusji wysuwany jest problem, czy w jednostce o charakterze usługowym, jakim jest przedsiębiorstwo geologiczne, powinno znaleźć się miejsce dla przemysłowego rzeczownika patentowego. Naszym zdaniem odpowiedź na to można znaleźć w zakresie obowiązków, spoczywających na przedsiębiorstwie w dziedzinie ochrony patentowej. Jest to prowadzenie ewidencji wynalazków krajowych i zagranicznych z zakresu specjalności produkcyjnej i technicznej przedsiębiorstwa oraz śledzenie na podstawie krajowej i zagranicznej informacji naukowo-

-technicznej i patentowej stanu oraz kierunków rozwojowych techniki światowej w dziedzinie działalności przedsiębiorstwa, jak i aktualnego zakresu jej ochrony prawnej. Analizowanie prac techniczno-rozwojowych prowadzonych w komórkach technicznych przedsiębiorstwa oraz projektów wynalazczych zgłaszanych przez własną załogę w celu wczesnego ujawnienia zaistniałych zagrożeń patentowych i możliwych posiadających cechy wynalazku, wzoru użytkowego oraz zgłaszanie ich do Urzędu Patentowego; zapobieganie przedwczesnemu podawaniu wyników prowadzonych prac do publicznej wiadomości w sposób, który może powodować utratę cech nowości wynalazku lub wzoru użytkowego. Przeprowadzanie analizy struktury oraz sytuacji gospodarczej i technicznej w innych krajach w celu prawidłowego wyboru wynalazków i wzorów użytkowych do ochrony w tych krajach. Przedkładanie jednostce nadrzędnej odpowiedzialnej za uzasadnienie wniosków w sprawie rozciągnięcia ochrony patentowej wynalazku za granicą. Badanie i opiniowanie — w zakresie działalności przedsiębiorstwa — krajowych i zagranicznych wynalazków i wzorów użytkowych wyłożonych przez Urząd Patentowy do publicznego wglądu oraz zgłaszanie zastrzeżeń i sprzeciwów dotyczących ich opatentowania lub zarejestrowania. Występowanie w uzasadnionych przypadkach z wnioskiem o ustanowienie licencji przymusowej na wykonywanie wynalazku, udzielenie patentu na rzecz państwa bądź wyłączenie praw z patentu na rzecz państwa.

Podobny zakres (aczkolwiek szerszy) obowiązują Instytut naukowo-badawczy i zjednoczenia, przede wszystkim w zakresie ukierunkowania zadań postępu technicznego, pomocy w ochronie własnej twórczości wynalazczej i w przeciwstawieniu się ewentualnej blokadzie patentowej.

Ideą zarządzenia jest, aby instytuty naukowe czynnie włączyły się w problematykę wynalazczą i aby większość prac naukowych kończyła się patentami. Korzyści ekonomiczne płynące z ochrony patentowej nie tylko dotyczą państwa, lecz także twórców i właścicieli patentów, szczególnie przy ochronie wynalazku za granicą.

Ochrona patentowa prowadzona za granicą daje gospodarce narodowej konkretny efekt poprzez ochronę prawną eksportu wytworów przed naśladownictwem i konkurencją firm zagranicznych. Poprzez blokadę zagranicznego przemysłu starza dogodną sytuację dla rozwoju własnego, dając mu dodatkowe referencje, a także poprzez właściwe zastrzeżona klauzularni umownymi srodek licencji zapewnić dopływ dewiz z zachowaniem kontroli nad realizacją przedmiotowego wynalazku za granicą.

Jednostce gospodarki uspołecznionej ochrona patentowa zapewnia wyłączność w sprzedaży przedmiotu patentów na danym rynku eksportowym, ułatwia aktywność i reklamę, w przypadku sprzedaży licencji daje konkretne wpływy z przeprowadzonej transakcji.

Twórcy lub twórcom wynalazku sprzedaż licencji za granicę przynosi dodatkowe wynagrodzenie użytkownikom w dewizach, wynoszące 10% wartości transakcji. Ponadto eksport przedmiotu wynalazku daje prawo do podwyższenia nagrody określonej odpowiednimi aktami prawa wynalazczego.

Dynamiczny rozwój naszego przemysłu wymaga stałego zakupowywania znacznych ilości licencji zagranicznych w dziedzinach, w których poziom prac badawczych i wdrożeniowych nie pozwala na szybkie osiągnięcie poziomu technicznego krajów przodujących. Corocznie na ten cel gospodarka nasza przeznacza duże ilości dewiz, które mogłyby się zwrócić drogą sprzedaży myśli technicznej w dziedzinach, gdzie uzyskaliśmy poziom krajów wysoko rozwiniętych.

Niestety, dotychczasowy bilans naszego handlu zagranicznego w zakresie obrotu licencjami jest zdecydowanie ujemny. Zainteresowanie możliwością wykorzystania swych osiągnięć przez sprzedaż za granicę licencji, know-how, praw patentowych itp. było nieznaczne i stosunkowo niewielki procent wynalazków był zgłaszany do ochrony patentowej za granicą.

Dla poprawy tej niekorzystnej sytuacji w roku ubiegłym wprowadzono lub zmieniono szereg aktów normatywnych, dających przemysłowi prawo decyzji o podjęciu ochrony patentowej za granicą (dotychczas decyzję tę podejmował dyrektor Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego „Polservice” na podstawie wniosku działającej przy PHZ Komisji Międzyresortowej) oraz wprowadzając wymóg dokonania analizy celowości podjęcia ochrony patentowej za granicą każdego wynalazku zgłoszonego w gospodarce uspołecznionej.

Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 19 VI 1968 r. w sprawie zgłaszania do opatentowania za granicą oraz nabywania od osób zagranicznych praw z patentów uzyskanych w Polsce zmieniony został przebieg postępowania prowadzącego do zgłoszenia wynalazku za granicę poprzez przeniesienie prawa i obowiązku wydania decyzji w tej sprawie z przedsiębiorstwa upoważnionego (PHZ POLSERVICE) na zjednoczenia wiodące w branży lub zjednoczenia branżowe, właściwe ze względu na przedmiot wynalazku. Decyzję tę podejmuje zjednoczenie na wniosek przedsiębiorstwa, które zgłosiło wynalazek w Urzędzie Patentowym PRL. Rozporządzenie wymaga, aby jednostka gospodarki uspołecznionej, która zgłosiła wynalazek w Urzędzie Patentowym PRL w ciągu 6 miesięcy od daty tego zgłoszenia wystąpiła do kompetentnego zjednoczenia z wnioskiem o rozszerzenie ochrony patentowej. Na podstawie tego wniosku zjednoczenie wiodące w branży powinno wydać decyzję najpóźniej w ciągu 2 miesięcy od daty otrzymania wniosku, a nie później niż w ciągu 9 miesięcy od daty zgłoszenia wynalazku do opatentowania w Urzędzie Patentowym. Wydana przez zjednoczenie decyzja może uchylić lub zmienić właściwy minister na wniosek Ministra Handlu Zagranicznego w przypadkach uzasadnionych interesem gospodarki narodowej.

Tak daleko idące zmiany w trybie postępowania są odbiciem ogólnej tendencji aktywizacji przemysłu i poprzez udzielenie odpowiednich uprawnień zjednoczeniom na zwiększenie ich zainteresowania eksportem myśli technicznej. Jednocześnie przeniesienie decyzji na zjednoczenie jest uzasadnione lepszą znajomością możliwości wykorzystania wynalazku i związanej z tym celowością potwierdzenia wydatków dewizowych na ochronę patentową. Należy się spodziewać, że zmiany te stworzą dodatkowe możliwości przyspieszenia realizacji wynalazków chronionych za granicą poprzez przyznanie im priorytetu w ramach resortu i zjednoczenia.

Określenie w rozporządzeniu terminów uzależnionych od daty zgłoszenia wynalazku w Urzędzie Patentowym PRL zapewni równomierne rozłożenie w czasie prac przygotowawczych do podjęcia ochrony, jak: analiza poziomu technicznego rozwiązania, rozpoznanie osiągnięć najważniejszych firm zagranicznych oraz możliwości i kierunków eksportu. Zachowanie obowiązujących czasokresów zabezpiecza utrzymanie nieprzekraczalnego terminu jednorocznego od zgłoszenia w Urzędzie Patentowym PRL dla dokonania zgłoszenia wynalazku w innych krajach (co gwarantuje na podstawie Konwencji Paryskiej przyznanie pierwszeństwa ze zgłoszenia w Polsce).

Nowa wersja rozporządzenia, przyznając zjednoczeniom prawo podejmowania decyzji w sprawie rozszerzenia ochrony patentowej za granicę, przyznała prawo decydowania o zaniechaniu utrzymywania ochrony patentowej, jeśli jej kontynuacja nie jest celowa. Stwarza to dla zjednoczenia obowiązki przeprowadzania okresowych analiz efektywności podjętej ochrony patentowej, aby w przepisowym terminie 6 miesięcy przed datą uiszczenia okresowej opłaty móc zrezygnować z kontynuacji niecelowej ochrony patentowej. Decyzja taka może być również podjęta na uzasadniony wniosek zainteresowanego przedsiębiorstwa, w tym również przedsiębiorstwa upoważnionego (PHZ POLSERVICE).

Szczególnie istotnych zmian dokonało rozporządzenie w zasadach rozdziału kwot wpływających ze sprzedaży praw patentowych i licencji za granicę. Rozporządzenie postanawia, że przedsiębiorstwo handlu zagranicznego na rachunek bankowy twórcy prze-

okazuje w walucie transakcji 10% kwoty uzyskanej za granicą. Właściciel wynalazku pracowniczego (a więc zgłaszające przedsiębiorstwo) otrzymuje w walucie przekazu za granicą 30% pełnej kwoty uzyskanych wpływów; sumę tę może on przeznaczyć w całości na ponadplanowy import urządzeń, narzędzi, wyposażenia laboratoryjnego, materiałów, literatury fachowej oraz na pokrywanie wydatków związanych z zakupem licencji. Ponadto właściciel wynalazku otrzymuje w walucie polskiej, obliczonej po obowiązującym kursie resztę uzyskanych wpływów, po odliczeniu marży „POLSERVICE”. Intencją zmian w tym zakresie było zwiększenie bodźców ekonomicznych dla przedsiębiorstw prowadzących ochroną patentową za granicą. *Zapewnienie przedsiębiorstwu 30% kwoty uzyskanej z wykonywania wynalazku za granicą oddanej w dewizach do samodzielnego nią dysponowania stanie się skutecznym środkiem zwiększenia ilości uzyskiwanych patentów jako podstawy rozszerzenia eksportu maszyn i urządzeń.*

Na wniosek Komitetu Nauki i Techniki Rada Ministrów uchwaliła także zasady eksportu osiągnięć naukowo-technicznych równie niechronionych prawami wyłącznymi, czyli tzw. know-how i dokumentacji technicznej po raz pierwszy zostały kompleksowo uregulowane sprawy eksportu polskiej myśli technicznej. Uchwala rozciągnęła zasadę materialnego zainteresowania przedsiębiorstw i twórców na twórcy myśli technicznej; nie posiadające praw wyłącznych, różnica polega jedynie na tym, że wysokość uzyskanych kwot i wynagrodzeń twórców osiągnięć niechronionych jest mniejsza o 20% od wpływów uzyskanych ze sprzedaży osiągnięć chronionych patentami.

Perspektywy, jakie stwarza nowelizacja przepisów nie dotyczy tylko samego przemysłu. Korzyści ze sprzedaży licencji lub know-how mogą uzyskać również przedsiębiorstwa wykonawcze i usługowe jak przedsiębiorstwa geologiczne. Corocznie w resorcie geologii jest dokonywana znaczna ilość wynalazków, które mogłyby być zgłoszone za pośrednictwem „POLSERVICE” w innych krajach i po uzyskaniu tam patentów skutecznie obronić te osiągnięcia lub być przedmiotem korzystnej sprzedaży licencji, przynosząc tym samym dewizy dla gospodarki narodowej, przedsiębiorstwa będącego właścicielem i samych twórców.

Przykład Przedsiębiorstwa Hydrogeologicznego w Warszawie, które od 3 lat prowadzi ochronę patentową dla 9 wynalazków w 12 krajach i uzyskało szereg patentów zagranicznych jest przekonującym dowodem, że również w przedsiębiorstwie geologicznym można tworzyć wynalazki na najwyższym światowym poziomie techniki i prowadzić dla nich skuteczną ochronę patentową za granicą. Wprawdzie dotychczas nie osiągnięto sprzedaży licencji, ale jest to zbyt krótki okres na rozwinięcie przez prowadzący ochronę „POLSERVICE” właściwej akcji aktywizacyjno-reklamowej, tym bardziej że w większości krajów ze względu na przyjętą przez ich rządy patentowa procedura postępowanie prowadzące do uzyskania patentów nie zostało jeszcze zakończone.

Tym niemniej uzyskane już patenty są skutecznymi działającymi refencjami w prowadzonej przez przedsiębiorstwo działalności eksportowej, jako potwierdzenie jego wysokiego poziomu technicznego. Po-

nadto patenty uzyskane w Grecji na elektryczne mierniki poziomu cieczy w otworze studziennym stworzyły dodatkowe preferencje dla akwizycji robót studziennych, ponieważ inwestorzy zażądali tego wyposażenia, na co przedsiębiorstwo posiada prawa wyłączne.

Jak wykazuje praktyka krajów i firm wyspecjalizowanych w sprzedaży licencji podstawą do uzyskania znacznych efektów jest powszechnie i odpowiednio ukierunkowane uzyskiwanie patentów w krajach potencjalnych licencjobiorców.

Celem niniejszego artykułu było wskazanie na pilną potrzebę wykorzystania możliwości rozszerzenia eksportu przez najbardziej opłacalny eksport myśli technicznej. Nowoczesne przedsiębiorstwo, zjednoczenie, instytut naukowy powinno zatrudniać rzeczownika patentowego, odpowiednio przygotowanego do prowadzenia analizy ochrony patentowej zarówno w kraju, jak i za granicą w danej dziedzinie wiedzy. Coraz więcej przedsiębiorstw geologicznych, a zwłaszcza eksportujących badania geologiczne, docenia rolę i znaczenie rzeczownika patentowego, szkoda jednak, że tej roli nie dostrzegają nasze instytuty naukowe, zjednoczenie, a także resort. Aby rozpoczęte działania w tym zakresie dały odpowiednio rezultaty postuluje się:

- prowadzenie ochrony patentowej za granicą dla własnych osiągnięć wynalazczych przez wszystkie jednostki organizacyjne resortu, a zwłaszcza Instytut Geologiczny i Ośrodek Badawczy Techniki Geologicznej.
- przyznanie priorytetu w realizacji wszystkim wynalazkom chronionym za granicą.
- utworzenie stowarzyszeń rzeczowników patentowych we wszystkich jednostkach resortu, przy czym jak wykazano ich działalność byłaby dużą pomocą dla działań rozwoju techniki i informacji technicznej.
- wydanie przepisów resortowych przez Centralny Urząd Geologii, dotyczący wynalazczości ze szczególnym uwzględnieniem ochrony patentowej i działalności rzeczowników.
- prowadzenie w ramach zjednoczeń zestawień dokumentacji technicznych, które jako niechronione prawami wyłącznymi mogły być przez Przedsiębiorstwo Handlu Zagranicznego „POLSERVICE” oferowane w postaci know-how zagranicznym firmom.
- prowadzenia przez Instytut Geologiczny i OBITG analizy i oceny tematyki prac badawczych z patentowego punktu widzenia dla uniknięcia zagrożeń patentowych oraz ujawniania rozwiązań o cechach wynalazków przed ich opublikowaniem, uniemożliwiającym uzyskanie patentu.
- wprowadzenie wykładów z zakresu ochrony patentowej na wydziałach geologicznych wyższych uczelni, co w krótkim czasie zapewniłoby szeroką znajomość tych zagadnień wśród przyszłej kadry technicznej.

Spełnienie wyżej wymienionych postulatów wynika jednoznacznie z istoty zmian i aktualizacji przepisów, jak również Uchwały V Zjazdu w zakresie aktywizacji eksportu.

SUMMARY

The article deals with the problem of inventiveness as a cause of technical and scientific process. The author postulates for the home inventive activity and for a rational use of the adopted achievements of world's technique. Important are here both patent protection and patent agents. These latter have to register the home and the foreign inventions in a given branch, to analyse the technical and developmental works in the individual enterprises, as well as to investigate and to estimate the inventive activities.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена проблемам изобретательности как основе прогресса в науке и технике. Выдвигается необходимость развития как отечественной изобретательности, так и рационального присвоения и внедрения мировых достижений в технике. Важная роль принадлежит охране патентов и патентным бюро, которые должны вести учет отечественных и зарубежных изобретений в данной области, анализировать технические усовершенствования в предприятиях, рассматривать и оценивать изобретательскую деятельность.